

Jeg skal ikke uttale meg om slektsnavnet *Oust*, bare påpeke den vesentlige forskjellen mellom slektsnavn, beskyttet av personnavnloven, og stedsnavn. Slektsnavn ble først vanlig i Norge i løpet av siste halvpart av 1800-tallet og lovfestet i 1921. For slektsnavnes vedkommende er det en utbredt tendens til å bruke 1700-tallets danske skrivemåter med f.eks. dobbeltskriving av vokal eller tilføyelse av -e- eller -h- for å uttrykke lengde, samt bruk av tyske W-, Sch- o.l. inspirert av kart og tidlige matrikler (kartene fra 1700-tallet ble tegnet av offiserer, som på den tid som oftest var dansker med tysk bakgrunn).

Siden tidlig på 1800-tallet (1838-matrikkelen osv.) har det fra myndighetens side vært ivret for en «norsk» skrivemåte av stedsnavn, særlig gårdsnavnene i matrikkelen. Dette arbeidet skjøt fart rundt 1900, og særlig fra 1920-tallet, da ordningen med statlige navnekonsulenter skjøt fart. Jeg vil ikke unnlate å nevne at enkelte navnekonsulenter gikk vel langt i å normere i retning av nynorsk, som f.eks. nå *Sognsvann* ble skrevet *Sognsvatn*, og det ble innført diftonger i klare monoftongområder.

Men så til spørsmålet *Ost/ «Oust»*.

Gårdsnavnet skal tidligst være registrert i et originalbrev datert Oslo den 23. nov. 1330, der «Arne j Ost» og to andre menn bevitner salget av en part i gården Sætre på Hurum («j Sætrum er liggr a Huudrimum»). Ortografien i brevet er god og rimelig konsekvent norrøn.

Den neste skriftformen er fra biskop Øysteins jordebok (Den røde bog; RB), i en oversikt fra 1396 over gårder og gårdparter som tilhørte bispestolen i Oslo. På s. 214 nevnes «j Oost nærdræ garden allan» (dvs. hele gården) og likeledes «sydræ garden allan». Ortografien i RB varierer, men vokalene i usammensatte navn og i forledd i sammensatte er jevnt over til å stole på (i motsetning til trykklette mellomvokaler/bindevokaler, der variasjonen tydelig viser sammenfall og utvikling i retning av den uklare *schwaen*, etter hvert gjerne skrevet -e-). Dobbeltskriving av vokal forekommer, men da ofte for å gjengi kvalitet, her o-lyd og ikke å-: jf. «Oo» på s. 212 for gårdsnavnet *O* (nå Storo og Lillo) i Aker.

Norrønt (gammelnorsk) forsvant gradvis fra kildene i løpet av 1400-tallet, og fra begynnelsen av 1500-tallet ble norske skriftformer og norskpreget ortografi i stor grad erstattet med dansk. Fra andre halvdel av sekelet finner man sjelden norskpregete navn. Når Oluf Ryghs kilde fra 1578 og flere yngre kilder, bl.a. 1647-matrikkelen (som Rygh ikke kjente) har «Oust», gjenspeiler det hverken lokal uttale eller navnets etymologi. Flere av disse kildene bygger for øvrig på hverandre. Formen «Oust» kan ganske enkelt være et resultat av skriverens forsøk på å gi mening til et uforståelig navn, og ikke umulig har han trodd det stod for retningsadverbet *øst / aust*; jf. at det utbredte navnet *Østby* i 1600- og 1700-tallskilder ofte skrives «Ous(t)bye» (f.eks. *Østby* under gnr. 144 Skøyen i Aker (*Norske Gaardnavne* II 113)).

Det er større grunn til å legge vekt på Jens Nilssønns skrivemåter fra 1590-tallet. Den gode oslobispen skrev et utmerket dansk, men kunne også gammelnorsk! (se s. 570 i hans reisebeskrivelser), og han skaffet seg nøyaktige kunnskaper om de stedene han besøkte eller reiste forbi. Den lokale uttalen skinner ofte igjennom, som når han omtaler *Bonnen* (innerst i Bunnefjorden).

På s. 70 skriver JN «Ost» («Siden kom wi vd til Ost, och droge wi omkring Ost i nord huilket wi haffde paa vestre haand...»). På s. 341: «Ost» («men wi fore nu synder mere, om forsk(revne) holmer i vester til Ost, liggendis ½ fiering fra holmene.... Saa fore wi i suduest vd medt Ostlandet som wi haffde paa den høyre haand...») Rett nok skriver han «Oest» i registeret på s. 64, men dette er nok bare en måte å framheve vokalkvaliteten på, evt. *-kvantiteten* (det er ikke urimelig at en tidlig uttale av navnet har hatt lang o!). Jf. at JN på samme side skriver «Aaes» (*Ås* på Follo) og på s. 65: «Kaallerøds Mo», «Kaallerøes Moe» og Kolleroes Mo» om et sted i Båhuslen.

Norske stedsnavn skal skrives i samsvar med norske rettskrivingsprinsipper, og inneholder de ord som ikke er normert i bokmål eller nynorsk, vil det si at man skal legge den tradisjonelle («nedervde»)

uttalen og evt. etymologi til grunn. Det kan ikke være tvil om at det aktuelle gårdsnavnet har hatt uttalen /ost/ (og øya: /"ostøya/).

Betydningen er omstridt, og mange språkforskere har forsøkt seg; se oversikten i *Norsk stadnamnleksikon* s. 348 (under *Osterøy*). Den eneste rimelige forklaringen jeg kan se, er Per Hovdas sammenstilling med norrønt *ón* f, 'von, håp', og gammelhøytysk *unst* f, 'gunst, velvilje'. En antatt norrøn form av navnet skulle dermed være *Unsti. Navnet skal «sikte til godt fiske kring øya». Denne tolkningen ble først framsatt av Magnus Olsen i tidsskriftet *Namn och bygd* (1924: 58), og Gustav Indrebø (Stadnamn fraa Oslofjorden, 1929: 45 f. anser forklaringen som «også mogleg». Den svært så seriøse språkforskeren Oddvar Nes, som skrev artikkelen i stadnamnleksikonet, drøfter så vidt *Ost*-navnet i artikkelen *Oster* i tidsskriftet *Namn och bygd* (1991: 27–39 (der han avviser en sammenheng mellom de to navnene). Slik jeg leser ham, står Magnus Olsens og Hovdas forklaring uimotsagt.

Uansett betydning er skrivemåten *Ost* helt i samsvar med den nedarvete uttalen og likeledes med middelalderformen (*Røde bok*), og den legger ingen føringer på hvilken betydning man kan legge i navnet.

For moro skyld kan jeg sakse fra et kåseri jeg holdt på en fjordekskursjon for nordiske språklærere nå i september. Jeg viser til boka *Navn i fjorden*, skrevet av Tore Ness, Oslo 1996. Det var der jeg fant opplysningen om at «Oust» er et relativt seint «valgt» etternavn, som erstattet *Hansen*.

«*Ostøya* – omdiskutert. På øya ligger en gård som eieren har insistert på heter «Oust». Navnet er gitt et helt kapittel i boka *Navn i fjorden*. Navnet er skrevet «Ost» allerede i 1330; langt seinere dukket «Oust» opp, visstnok første gang i 1578. Som så mange andre, ønsket eieren av gården en gammelmodig, og som de synes *finere* skrivemåte, og i dette tilfellet gikk saken til retten og endte faktisk opp i Høyesterett i 1961. Da hadde eieren for lengst byttet etternavn fra *Hansen* til *Oust*, og enden på visa ble at gården ble hetende *Oust* og øya *Ostøya*. Navnet er forsøkt forklart på flere måter, men alle er usikre. Det har bl.a. vært hevdet at det har sammenheng med et ord som i gammelhøytysk har formen *unst* og betyr 'gunst, velvilje'.»

Med vennlig hilsen

Tom Schmidt